

SLOVENSKÁ FILOZOFICKÁ SPOLOČNOSŤ K JUBILEU VELKEJ OKTÓBROVEJ SOCIALISTICKEJ REVOLÚCIE

Pri príležitosti 50. výročia Velkej októbrovej socialistickej revolúcie sa na osobitné zhromaždenie zišla aj Slovenská filozofická spoločnosť. Jubileum oslávila pracovným spôsobom: diskusiou o Leninovi ako filozofovi a o jeho filozofickom odkaze. Schôdza sa konala 2. novembra 1967.

Úvodný referát predniesol akademik Ladislav Szántó. Upozornil, že otázka o Leninovi nielen ako o marxistickom mysliteľovi vo všeobecnom zmysle slova, ale špeciálne aj ako o filozofovi, sa vynorila hneď po októbrovej revolúcii. V živých diskusiách na začiatku 20. rokov, ktorých Szántó sám bol bezprostredným svedkom a účastníkom, sa sformulovalo niekoľko interpretácií Lenina ako filozofa.

Podľa jednej z nich sa podstata leninizmu vo filozofii videla v tom, že Lenin dokázal najlepšie zo súdobých marxistov aplikovať marxistickú vedeckú metódu a materialistickú dialektiku na kapitalizmus 20. storočia, t. j. na imperialistické štádium kapitalizmu. Podľa inej interpretácie sa Lenin zaslúžil najmä tým, že dokázal rozvíjať teóriu v najtesnejšom zväzku s praxou, vytvoriť dôslednú jednotu teórie a praxe. A napokon, podľa ďalšieho variantu, sa Leninova zásluha videla iba v tom, že obnovil a rehabilitoval teoretikmi II. internacionály skomolený a zdiskreditovaný význam marxistickej filozofie, pričom však Lenin sám vo filozofii nič nového nepriniesol.

Podľa Szántóa ani jedna z týchto interpretácií nevystihuje podstatu leninizmu vo filozofii. Leninov prínos je najmä v tom, čo on sám vyjadril zásadou jednoty dialektiky, logiky a teórie poznania, v odhalení adekvátnosti objektívnej dialektiky a jej odrazu vo vedomí človeka. Významným Leninovým prínosom je tiež konkretizácia a spresnenie zákona jednoty a boja protikladov ako jadra dialektiky, ďalej rozvinutie teórie odrazu a napokon vyzdvihnutie princípu stranickosti filozofie a vedy.

Szántó ďalej zdôraznil, že Leninovu filozofiu nie je možné pochopiť bez celej histórie alebo mimo celej histórie boľševizmu, mimo jeho boja proti oportunistu. V súvislosti s tým podal obsiernu charakteristiku oportunistu II. internacionály, ktorý sa vyznačoval eklekticizmom, sofistickou, odtrhnutosťou teórie od praxe, ekonómie od politiky, zrieknutím sa materialistickej dialektiky. Namiesto dialektického materializmu sa v marxizme zahniezdil neokantizmus, machizmus a neohegelizmus. Szántó na mnohých príkladoch ukázal, ako Lenin obhajoval marxistickú filozofiu nielen proti prominentom II. internacionály, ale aj v polemike s Plechanovom a ďalšími ruskými marxistami. Poukázal pritom na historický význam Leninovho *Materializmu a empiriokriticizmu* a ďalších jeho filozofických prác i na skrytý filozofický obsah celého jeho teoretického diela.

V diskusii, ktorá sa rozvinula po referáte akademika Ladislava Szántóa, sa ukázalo, že otázky interpretácie Leninovho filozofického diela sú stále živé a že je tu ešte veľa neobjasneného a nevyriešeného. Príznačnou črtou väčšiny diskusných vystúpení bola snaha o triezvy vedecký prístup k Leninovej filozofii, o diferencovaný, nedogmatický a historický výklad jeho filozofických prác a názorov.

Rudolf Š í m a poukázal na to, že význam určitých filozofických názorov sa manifestuje v dvoch odlišných rovinách: v kontexte s imanentnou líniou vývinu filozofie

a v kontexte so situáciou, aká v danej dobe vládne vo vedách a v spoločnosti. Podľa neho aj Leninove filozofické názory treba hodnotiť z týchto dvoch hľadísk.

Podľa Josefa Cibulku hlavný Leninov prínos vo filozofii treba hľadať v jeho Filozofických zošitoch. V nich znovuobjavil a vyzdvihol Lenin to najpodstatnejšie, čo z filozofického hľadiska obsahuje Marxov Kapitál. Materializmus a empiriokriticizmus vznikol predtým, ako sa Lenin sám dôkladne oboznámil s Heglovou dialektikou, kým *Filozofické zošity* písal pri štúdiu a po preštudovaní Hegla. Tento rozdiel je u týchto diel zreteľný. Filozofické zošity sú vyšším typom marxistickej filozofickej kritiky. Cibulka ďalej zdôraznil, že marxistickú filozofiu treba chápať ako otvorený systém, že odklon od tvorivého marxizmu vedie nevyhnutne ku konformizmu.

Na Cibulkov názor o Leninovom Materializme a empiriokriticizme reagoval akademik Szántó a zdôraznil, že toto dielo zohralo nesmierne významnú úlohu v boji proti prenikaniu nemarxistických filozofických smerov dokonca aj do radov bolševickej frakcie a že jeho význam nemožno zľahčovať.

K tomu sa vyslovil Andrej Kopčok, ktorý povedal, že Cibulkovi, ako to on chápe, nejde o zľahčovanie Leninovho Materializmu a empiriokriticizmu, ale o historický pohľad aj na samého Lenina. Zdôraznil to, že v marxistickej historiografii nie sú práce, ktoré by vysvetľovali genézu Leninovho myslenia. Pokiaľ ide o Filozofické zošity, Kopčok ich pokladá za filozofickú prípravu k štúdiu akútnych problémov spoločenskej praxe.

Akademik Andrej Sirácky hovoril o význame leninizmu v súčasnom komunistickom hnutí. Obnovenie jeho jednoty sa môže dosiahnuť len na základe princípov leninizmu. Pripadá tu úloha aj filozofii, ktorá sa však nesmie degradovať na slúžku politike. Obidve — politika i filozofia — majú slúžiť socializmu — jedna ako nástroj praktického riadenia, druhá ako jeho teoretická osnova.

Michal Suchý sa vyslovil proti nekritickej idealizácii filozofických názorov klasikov. Dobrými žiakmi nie sú tí, čo po smrti učiteľa iba opakujú jeho myšlienky, ale tí, čo vedia zachovať a rozvinúť to najpozitívnejšie z jeho diela. Vzťah k učiteľovi musí byť preto aj kritický, pretože len tak sa dajú rozlíšiť trvácne hodnoty od časových, resp. aj od prípadných omylov. Niektoré výroky z Leninovho Materializmu a empiriokriticizmu sa v minulosti často absolutizovali a v tejto podobe zohrali brzdiacu úlohu vo vývine marxistickej filozofie. To však nie je Leninova vina, ale vina jeho dogmatických vykladačov. Lenin sám v neskorších Filozofických zošitoch prekonal niektoré svoje stanoviská, to sa však akoby naschvál nechcelo vidieť. Emocionálny prístup môže byť niekedy zdrojom apriorizmu, ktorý nemá nijaké oprávnenie ani v historiografii marxistickej filozofie.

Miroslav Kusý zdôraznil, že Leninov prínos pre epochu je nesporný, ale to neznamená, že k jeho dielu nemáme pristupovať analyticky. Podľa neho Leninov filozofický názor je osnovaný na koncepte substancionálnej materialistickej ontológie. Na tomto základe chcel Lenin vybudovať aj gnozeológiu. V mene substancionálnej ontológie Lenin odmietol štrukturálny model, a to nebolo celkom opodstatnené. Leninova kritika Macha bola plne oprávnená potiaľ, pokiaľ odmietal jeho subjektívny idealizmus. Ale Mach nadhodil aj niektoré cenné podnety, ktoré bolo možné z pozícií marxistickej filozofie ďalej rozvinúť. Je škoda, že sa tieto podnety rozvíjali poväčšine len v línii novopozitivistickej filozofie. Lenina treba doplniť štrukturálnym modelom ontológie — uzavreť Kusý.

Na Kusého príspevok nadviazal Bohumil Valehrach. Podčiarkol myšlienku, že sa i v Machovom diele začala nová vývinová línia, ktorá sa neskôr rozvinula v neopozitivistickom štrukturalizme. Avšak nielen štrukturalizmus, ale aj napríklad teória infor-

mácií bola skoncipovaná v línii nesubstanciálnej ontológie. V súvisi s tým sa treba znovu zamyslieť nad vžitým chápaním niektorých základných kategórií, ako sú napríklad hmota, dialektika, materializmus, vzťah. V ich definíciách je veľa nejasného. Na základe Leninovej definície hmoty je napríklad ťažko možné vysvetliť kategóriu vzťah, ktorý je podľa Valehracha ideálnej povahy. Inšpiratívna v tomto smere — ako napokon upozornil — môže byť Helmholtzova teória znakov.

Vystúpenie B. Valehracha vyvolalo repliky akademika Siráckeho a M. Kusého. Ukázalo sa však, že problémy, ktoré nastolil B. Valehrach, presahujú rámec danej diskusie a že bude účelnejšie rozdiskutovať ich pri inej príležitosti.

Diskusiu uzavrel predseda Slovenskej filozofickej spoločnosti Ján Kocka. Ocenil pracovný ráz diskusie a nedogmatický, tvorivý prístup k Leninovmu filozofickému dielu. Leninov prínos vo filozofii sa môže len takto náležite oceniť a ďalej rozvinúť. Zdôraznil, že zavážiť tu nemôže glorifikácia, ale jedine sila argumentov.

V referáte akademika Szántóa i v diskusných vystúpeniach bolo vyslovených veľa nových myšlienok a podnetov. Bolo by škoda nechať ich zapadnúť. Žiadalo by sa, aby sa Slovenská filozofická spoločnosť časom vrátila k niektorým problémom a témam, ktoré sa tu nadhodili, aby sa precíznejšie sformulovali niektoré názory a tak sa vytvoril plastický a adekvátny obraz Lenina ako filozofa.

J. S.

ZALOŽENIE ODBOČKY SLOVENSKEJ FILOZOFICKEJ SPOLOČNOSTI V PREŠOVE

Na základe uznesenia valného zhromaždenia Slovenskej filozofickej spoločnosti pri SAV vytvoril výbor SFS prvú odbočku v Prešove. Ustavujúce zhromaždenie sa konalo 3. októbra 1967. Predseda SFS doc. J. Kocka na ňom prehovoril o poslaní Spoločnosti a o predpokladoch a vyhlídkach súvisiacich s vytvorením odbočky. O tradíciách filozofického myslenia na východnom Slovensku, v Prešove i Košiciach hovoril potom vo svojej prednáške dr. T. Münz. Poukázal na to, že v porovnaní so stavom výskumu prešovskej filozofickej školy je história filozofického myslenia na košickej jezuitskej univerzite prakticky celkom zanedbaná a vlastne ešte len čaká na podrobné spracovanie a zhodnotenie. Jednou z úloh odbočky mal by byť práve výskum tejto histórie, ktorá nemá iba úzko regionálny význam, ale je dôležitou súčasťou komplexných dejín duchovnej kultúry na Slovensku.

Súčasnou situáciou práce v oblasti filozofie na východnom Slovensku a perspektívami odbočky SFS sa zaoberal doc. T. Halečka. Absolútnu väčšinu tých, čo sa špeciálne venujú filozofii, tvoria učitelia filozofie na vysokých školách v Prešove a v Košiciach. Všetci sa v značnej miere angažujú aj vo verejnej, politickej a osvetovej činnosti, čo pre prenikanie filozofie do kultúrneho života východného Slovenska na kvalifikovanej úrovni má iste pozitívny význam, no zároveň priveľmi pohlcuje sily, ktoré by pracovníci vo filozofii vo väčšej miere mali venovať tvorivej práci v samej filozofii. Pre ňu častokrát chýbajú ešte aj ďalšie podmienky a určité stimuly. Práve možnosť a vlastne potreba aktívnej práce na pôde odbočky SFS by mohla byť jedným dôležitým stimulom rozvinutia teoretického ruchu medzi filozofmi v obidvoch spomenutých vysokoskolských centrách. A tak, hoci sa pri rozvíjaní tvorivej atmosféry počíta aj s pomocou prednášateľov z Bratislavy, Prahy a pod., predseda len hlavný dôraz treba od samého